

Hbl 29.4.82
Torsdag med THORS

ETT LITE OTÅLIGT NÅ, av typen "Nå blir du aldrig klar" kan prof. Thors tänka sig, men ofta använder vi både nå och så helt i onödan, påpekar han. Ett pausutfyllande så gör texten ökoncentrerad.

"Hur skriver man i svensk text benämningen på den franska valutatan? Det skall väl vara frang på svenska?"

Den enda stavning jag sett i svensk text är den franska, alltså franc. Den som ser den stavningen bör veta, att uttalet är "frang", bestämd form francen blir "frangen". En försvenskad stavning "fräng" skulle förstås leda till att man finge lära sig den franska (och internationella) skrivformen franc särskilt.

"Är blygsel och blyghet synonymmer?" Nej, de har inte samma betydelse. Blyghet är "egenskapen att vara blyg", medan blygsel betyder "skam, skamkänsla", t.ex. "Han kände en stark blygsel över sitt misslyckande." Blygsel hör närmast ihop med det lätt ålderdomliga ordet blygas "skämmas". — Det är inte så ovanligt att blyghet och blygsel förväxlas. Jag har bl.a. sett det i ungdomars uppsatser.

□ □ □

En person i Helsingfors ställer en rad frågor till mig. Han har för det första i radion hört en form **minutrarna** ("de närmaste 45 minutrarna"). Den måtte ha varit "ett olycksfall i arbetet". Pluralis av **minut** är förstås **minuter**, **minuterna**.

Han undrar vidare över det ymniga bruket av vissa småord, t.ex. "ganska så mycket". Detta så är överflödigt, liksom så i det vanligare (och äldre) "rätt så stor". **Ganska stor**, **rätt stor** är fullt tillräckligt. Det är ju också vanligt med ett talspråkligt, snarast pausutfyllande så: "efter middagen så drack vi kaffe". Ett sådant så i skrift är helt överflödigt och verkar ökoncentrerat.

Han har också fäst sig vid vårt ymniga bruk av **nå** i finlandssvenskan. "Har du sett P. nyligen?" "Nå, jag har inte sett honom på flera veckor." Det kan i vissa fall ge den svarande "en liten andningspaus" (som frågeställaren uttrycker det) men det är helt överflödigt, finskpåverkat. Naturligtvis finns **nå** i svenskt tal, men det har vissa

bestämda funktioner, t.ex. att uttrycka otålighet: "Nå, blir du aldrig klar?"

□ □ □

På finskt inflytande beror också det ibland förekommande **ändå** i början av en fråga, t.ex. "Ändå hur är det med Karlssons flyttning?". Det har det finska entäs som förebild. I svenskan är ett dylikt **ändå** helt främmande och obehövt.

Det var rätt nyligen tal om termerna **Stora nordiska kriget** (dvs. kriget under Karl XII mot Danmark, Polen och Ryssland) och **Stora ofreden**, vilket endast avser den period av kriget som drabbade vårt land särskilt hårt, nämligen från 1713 (då södra Finland ockuperades) fram till fredsslutet 1721. Stora nordiska kriget varade alltså längre (från 1700) och gällde hela det svenska riket.

□ □ □

Dagens sista frågande har fäst sig vid betydelsen hos **möta** och **träffa**. Det är fullt klart att det i vissa fall finns en klar skillnad så att **möta** betecknar ett avsiktligt sammanträffande, **träffa** ett slumpartat, t.ex. "Jag skall möta honom på stationen i kväll" och "Jag träffade honom på gatan i går". Det är enbart **möta** som kan brukas i en uppmaning, t.ex. "Möt mig på Kyrkbacken i morgon kl. 10".

Carl-Eric Thors

Hbl 6.5.82
Torsdag med THORS

MED EKON av påsken och vinterns skidtävlingar kommer några besked som vi kan lägga på minnet tills stilla veckan och snabba Aunlis blir aktuella igen. Däremot är det inom kort högsåsong för ett annat ord på tapeten i dagens språkspalt: dimittera.

Påsken är förbi, men ett par termer med anknytning till påsken skall i alla fall beröras här. En läsare frågar: "Varar stilla veckan fr.o.m. påsöndagen t.o.m. långfredagen?"

Mitt svar är: ja. **Stilla veckan** är en sorgetid inom kyrkan. Sorgestämningen bryts efter långfredagen. **Stilla veckan** är liktydigt med **dymmelveckan**. Det namnet har medeltida ursprung. Under medeltiden var det brukligt, att man band upp kyrkklockorna till **dymmelveckan** så att de inte ringde. I stället användes träkläppar som gav en dov klang. En sådan träkläpp kallades **dymmel**, en avledning av ordet **dumb** "stum". När långfredagen är förbi, är kyrkans sorgehögtid över: påsklördagens stämning präglades av väntan på uppståndelsefesten, påsken.

□

En annan frågande har med ogillande hört radions uttal av vissa namn. Först gäller det det österbottiska namnet **Terjärv**, som den frågande hörde uttalas "Teerijärv" av regionalradion i Österbotten. Det uttalet förvänar också mig. Ofta nog hör man — enligt mina iakttagelser — ett "bokstavstroget" svenskt uttal (Terjärv med långt eller kort e), men det korrekta uttalet är "tärjär(v)".

Vindala förekommer ibland i svenskt språkbruk för den kommun som officiellt heter **Vimpeli**. Den

frågande har hört uttalet **Vinda:la** — med långt a i andra stavelsen. Det är ett s.k. läsuttal som grundar sig på en oriktig association med ordet **dal**. Namnet brukar uttalas med kort a-ljud i både andra och tredje stavelsen. Dess härkomst kan diskuteras — jag har en gång framställt vissa antaganden om det — men det är säkert, att det inte har med **dal** att göra.

□

Samme frågande lade också med förundran märke till att den framstående norska skidlöperskan Berit Aunlis efternamn uttalades olika i vår radio (på svenska och finska) och i Sveriges radio. Hos oss var det "aunli", i Sverige "aunli".

Jag skulle säga helt kort att vårt uttal var riktigt eller åtminstone ett gott försök att återge det norska uttalet av stavningen **au**. Det norska uttalet svävar enligt min erfarenhet mellan ett **äu** och en diftong som närmar sig **öu**.

□

Två ord med förstavelser har med ogillande noterats av en lyhörd lyssnare, vare sig det gäller radio eller TV. Det ena är **befrämja**. Jag är helt ense med kritikerna, att **be-** är överflödigt här. **Främja** är liktydigt och är dessutom alldeles givet att föredra: det är kortare. (Redan Viktor Rydberg för hundra år sedan var på krigsstigen mot den tyska förstavelser **be-** och många språkmän har delat hans syn på **be-** i fall sådana som "befrämja". **Främja** är ett gott svenskt ord och behöver inget **be-**.)

Det andra ordet är **utdimittera**. Det är egentligen bara vi finlandssvenskar som numera använder ordet **dimittera**; vi "dimitterar" studenter t.ex. medan man i Sverige utexaminerar dem. Men om vi nu använder ordet **dimittera** — som ordagrant betyder "utsända" — är ut- en helt överflödigt stavelse.

Carl-Eric Thors